

„Abból indulok ki, hogy kollégák ülnek velem szemben”

Berkes Kálmán a győri zenekarról, vezénylesről, tervekről

Mindig maga a zene, és nem csak a hangszer érdekelte, s már háromévesen eldöntötte, karmester lesz. Évekig hegedülni tanult, klarinétozni is csak azért kezdett, mert úgy vélte, dirigensként jó, ha egy fúvós hangszerhez is ért. Aztán szólistaként komoly nemzetközi karriert futott be, kamaraegyütteseket alapított, és tizennyolc évvel ezelőtt a japán Mushashino Zeneakadémia vendég-professzora lett. Berkes Kálmán 1987 óta dirigál, 2009. március 31-től pedig kinevezték a Győri Filharmonikus Zenekar művészeti vezetőjévé. Szeretné, ha a zenekar szakmai színvonala emelkedne, ha több neves vendégművész koncertezne velük, s ha az együttes kedvéért, akár csak a Győri Balett miatt, egyre többen látogatnának el a fővárosból is meghallgatni hangversenyeiket.

I Néhány évvel ezelőtt azt nyilatkozta, azért nem jön baza, mert nem lenne lehetősége úgy dolgozni, ahogy szeretne. Azt mondta, a lelkesedését itthon sokszor „bülyeségnek” vélik. Mennyiben változott most a helyzet, hogy állandó munkát vállalt Győrben?

Ez a kérdés bennem is felmerült... Az utóbbi években azért nem akartam profi együttest vállalni, mert azt gondoltam, másképp kell velük dolgoznom, mint azokkal a diák-együttesekkel, amelyekkel Japánban foglalkozom. A felkelő Nap országában, Tokióban a Mushashino Akadémia zenekarainak vagyok a vezető karmestere. De aztán rájöttem, egy diákzenekarhoz való hozzáállásnak sem kell másnak lennie, mint ahogy profi zenekarral dolgozna az ember. Tulajdonképpen az döntött, hogy tavaly decemberben a győri zenekarnál beugrással, Sándor János helyett – aki az együttes alapító karnagya volt – dirigálnom kellett egy koncertet. Arra a hangversenyre remek volt a felkészülési időszak, kiváló szakmai munkát folytattunk, s az együtt töltött időt a muzsikusokkal együtt én is nagyon élveztem. Ez is megerősített abban, hogy a profikkal is ugyanúgy kell dolgozni, mint a főiskolásokkal. A tökéletesség felé kell menni, bár az természetesen elérhetetlen... Mi mindenestre igyekeztünk nagyon alapos munkát végezni. Már az első próbaszünetben rengetegen odajöttek hozzám a zenekarból, s azt mondták, rettentően élvezik mindezt, és így kellene mindig dolgozni. Nagyon szigorú vagyok a próbán, viszont arra igyekszem vigyázni, hogy szándékosan ne bántsak meg senkit. A zenekart nem a saját magam kifejezési eszközének tekintem. Szerintem ugyanis egy karmester feladata teljesen más, mint ami ma divat. Nem vagyok divatkarmester, és nem is akarok azzá válni. Ma ugyanis a karmesterség lényege 90%-ban abban merül ki, hogy kiáll egy ember az együttes elé, és eltáncolja a darabot. A helyett, hogy az éppen felhangzó zenei anyagra reagálna, korrigálná, és azt irányítaná.

I Azt is mondta, nem jó fiatal dirigensnek lenni, hiszen ha gonosz az együttes,

akkor nem tesz mást, csak tényleg a keze után muzsikál...

Furtwängler írja azt, hogy vigyázzunk, mert minden megszólal abból, amit mutatunk... Ezt nagyon sokszor tapasztaltam a saját hibáimnál én is... Egy próbán, ha nincs együtt egy akkord, akkor megkérdem az együttest, hogy értették-e az intésemet. Elfogadom, ha azt mondják, nem, és próbálok egy másikat. Abból indulok ki, hogy velem szemben kollégák ülnek. Én a muzsikusokat kollégáimnak, barátaimnak tekintem, akiknek ebben az esetben én vagyok a vezetője, valamint a produkcióért felelős ember. Azt akarom elérni, hogy ők minél jobban játsszanak, és jól érezzék magukat a próbán, majd a koncerten is. Ehhez azonban nagyon sokat kell dolgozni. De én imádom ma is muzsikálni! Minden részét élvezem, a szólófellépéseket, a kamaramuzsikálást, a tanítást, a dirigálást... Ma is emocionálisan reagálok minden szép muzsikára, hiába játszom kétszázadszor az adott motívumot... A tanárim közé tartozott Simon Albert, aki egészen különleges személyiség volt, s ő mondta, hogy a könnyedség és a virtuozitás a vérerejték után következő szakasz. Persze, ezt a kemény munkát úgy is lehet csinálni, hogy közben a zenekari zenész rosszul érzi magát, de úgy is, hogy senki nem tartja szenvedésnek. Érezni kell, hogy mennyire kell meghúzni a gyeplőt...

I Győrben mennyire kell?

Elég könnyedén tartani. Nagyszerű társaságot ismertem meg a győri együttesben. Februárban kértek fel a művészeti vezetésre, áprilistól már dolgozom velük, így kezdjük megismerni egymást. Minden korosztály akad a zenekarban, s ez azért jó, mert a fiatalok frissek, tele vannak tudásvágygal, a középkorosztályba tartozóknak már megvan a tapasztalata, de még fel lehet rázni őket, s az idősebbek tapasztalata szintén nagyon értékes. Nagyon jó csapatot találtam és úgy érzem, ők is szeretnék kiváló zenekarrá válni. Olyan kultúrintézménnyé, akár a Győri Balett, amelynek az előadásaira még a fővárosból is Győrbe látogat-

nak... Egyébként tervbe van véve, hogy a Kiss János vezette társulattal is dolgozni fogunk.

■ Ezzel az új, művészeti vezetői posztjal mennyiben változott meg az együttes irányítása?

Eddig nem volt betöltve a pozíció, s mostantól engem kértek fel rá. Teljesen meglepett az ötlet, de azt válaszoltam, hogy jó, próbáljuk meg, meglátjuk, hogy működik-e vagy sem. Természetesen továbbra is a Győri Filharmonikusok vezető karmestere marad Medveczky Ádám, aki a jövőben is sokat dirigálja az együttest. Számítunk rá továbbra is. Bízom benne, hogy jól tudunk együtt működni azért, hogy az együttes még jobba váljon.

■ Japán mellett mennyi ideje jut a győri együttesre? Mennyit lesz itthon?

Rettenő sokat, amennyit csak lehet, Magyarországon leszek. Már idén is sok időt töltöttem Győrben. Ingázom Japán és Magyarország között. Kérdés, hogy meddig fogom bírni, de amíg lehet, csinálom. Én nemcsak akkor utazom Győrbe, amikor dirigálom az együttest. Ott vagyok a próbán, együtt létezem a zenekarral. Így képzelem el ugyanis a közös munkát. Bár a zenekar eddig is jó volt, de lehet még jobb! A művészetben nincs stagnálás. Fejlődni mindig lehet. Sokkal jobbat képzelek el a mostaninál.

■ Látszódik már a közös munka eredménye?

Igen, fél év alatt is rengeteget változott a zenekar, artikulációban, ritmikai dolgokban, hangzásban, frazeálásban, egymásra való odafigyelésben, flexibilitásban, kidolgozottságban. Nem szeretem, ha három próbával összevágunk valamit, s úgy csinálunk, mintha jó lenne. Magas színvonalat csak kemény munkával lehet elérni. Ha kell, addig gyakorolok valamit, amíg tökéletes nem lesz. Egy szempontom van a zenében: a zeneszerző eredeti szándékainak a legjobban megfelelni.

■ Győrben is aprólékos szólampróbák folynak? Gondolom, ilyenkor jó hasznát veszi a tizenkét éves begedűtanulónak...

De mennyire! Rengeteg nagyszerű vonós kollégám van. Nemcsak a saját korosztályomba tartozókkal vagyok jóban, hanem a fiatalokkal is, Várdai Istvánnal, Baráti Kristóffal, Lendvai Józseffel, Banda Ádámmal, nagyszerű generáció. Sokat tanulok

tőlük. Szólampróbákat is tartunk, s mindenre kell, hogy jusson idő. Ha valami nem jó, akkor a karmesternek meg kell tudni mondania, miért rossz, és felépíteni újra, hogy tisztán és szépen szóljon. Nem szabad türelmetlennek lenni, és soha nem szabad belefáradni. Ha kell, százszor elmondok valamit. Azon dolgozunk, hogy hogyan induljon egy akkord. Fontosak a vonósebességek, a vonóhelyek. Egy dirigensnek ezt nem szabad megunnia. Meg kell mondania konkrétan, hogy mit akar. Kiválóan kell tudni a darabot, kell egy jó kéz, s komoly pszichológiai érzék. Ferencsik János mondta nekem az első órán: „Aranyoskám, meg tudom azt tanítani magának, hogy hogyan üsse az egyet, ketőt, hármat, sőt még a hetet is, de azt nem tudom megtanítani, hogy hogyan köszönjön jó reggelt a zenekarnak, pedig attól függ, hogy hogyan fognak játszani”. És ez így van. Fontosnak tartom, hogy az együttes azt érezze, közösen jó munkát végzünk, és például igyekszünk a zeneművek legkorrektebb kottakiadványait megszerezni, amelyek megpróbálják visszavarázsolni, mindazt, ami az évek során eltorzult a darabokban. Számomra nagyon lényeges, hogy betartsam az eredeti utasításokat. Arra például büszke vagyok, hogy majdnem minden koncertfelvételem, amit a Mus-hashino Zenekarral készítettem, a partitúra minden egyes hangját lehet hallani. Nemcsak a dallamot, a trombitát, a nagydobot, hanem a belső szólamokat is, hiszen azért írta meg a szerző.

■ Hol tart az együttes építésben? Milyen repertoárra fektet hangsúlyt?

A győriek nagyon sok mindent eljátszottak már eddig is. A bécsi klasszikus repertoárra szeretném építeni a zenekari hangzást és a zenekari játékmódot, de természetesen nem maradhatnak ki a kortárs zenék sem. De én a zenekarépítést tartom a legfontosabb feladatnak. Ebben nagy hasznát veszem mindannak, amit olyan kiváló tanároktól sajátíthattam el, mint Kurtág György, Mihály András, Simon Albert, Kovács Béla, Pongrácz Péter, Pernye András. Zseniális emberek, nagyon sokat tettek a magyar zenekultúráért. Mindent nekik köszönhetek. Azt is, hogy soha nem jöttem zavarba, bárhol játszottam is a világon. Nagy szerencsémre, olyan muzsikuspárnereim voltak, mint Jandó Jenő, Ránki Dezső, Kocsis Zoltán, Perényi Miklós vagy Schiff András. A tanárainra és a partnereimre vagyok a legbüszkébb.

■ A zenekarépítés mellett azt is várják Öntől, hogy külföldi művészpárnereket hozzon Győrbe...

Igen, de olyan hazai tehetségekkel is szeretném, ha sokat dolgozna az együttes, mint például Várdai István, Baráti Kristóf. Közös komoly terveink is vannak más nagyságokkal. Újítás, hogy minden évben hívok majd vendég-koncertmestereket, nemcsak itthonról, hanem külföldről is, hogy fejlődjön az együttes. Külföldi zenekarokkal is szeretnénk együttműködni.

■ Ez azonban nem lesz olcsó...

Bízom abban, hogy megtaláljuk az ehhez szükséges forrásokat... Nem kerül komoly kiadásba, de szintén nagyon jótékony hatással van a zenekari játékra, a hangzásra a kamarázás. A világ legjobb zenekaraiban mindenütt működnek kisebb formációk. Nálunk ettől a szezontól új szlogen van: Mindenki játszik. Tényleg szeretném, ha szólistafeladatokban is bemutatkoznának a zenekar tagjai, s emellett kamarafarmációkban is a közönség elé lépnének. Ebben a szezonban már öt ilyen hangversenyt adunk. A zenekaron belül már van egy fúvós együttes, a Bolero, több vonósnégyes is, rézfúvós együttesünk is van, s remélem ezeknek a kisegyütteseknek a száma nőni fog...

■ Mennyi időre szól a szerződése?

2012-ig. De a szerződésben van egy nyilatkozat, mely szerint, ha jól működik, akkor a szándék hosszú távú. Az első számú szempont az, hogy jól tudja Fűke Gézával, Ősz Gáborral és a zenekarral dolgozni. Egyelőre ideálisnak, túl jónak látszik a helyzet... Örömmel vagyok itt. A karmesterség nehéz mesterség, s a gyakorlatban sajátítható el a legjobban. Nem szabad mindig abból kiindulni, hogy nekem igazam van. Testre kell szabni a ruhát, tudni kell alkalmazkodni az adott együtteshez. Amerikában kezdtem el dirigálni, s ott úgy hívtak, „Mr. But”, azaz „Mr. De”. Mindig azt mondtam ugyanis a próbákon, hogy ez remek, csodálatos, de... Mindig, minden lehet jobb. S a lényeg, hogy a zeneszerző darabjai úgy szólaljanak meg, ahogy a komponista elképzelte. Persze azt is tudom, nem lesz könnyű állandóan újat és izgalmasat produkálni Győrben, de erre törekszem. Egyébként Ferencsik azt is mondta nekem az egyik óránkon: „Aranyoskám, azért nehéz ez a pálya, mert mire megtanuljuk, addigra megsüketülünk...”

R. Zs.